

KÜRESEL YOLSUZLUK BAROMETRESİ, YÜKSELİŞE İŞARET EDİYOR

Gönenç Gürkaynak / Avukat

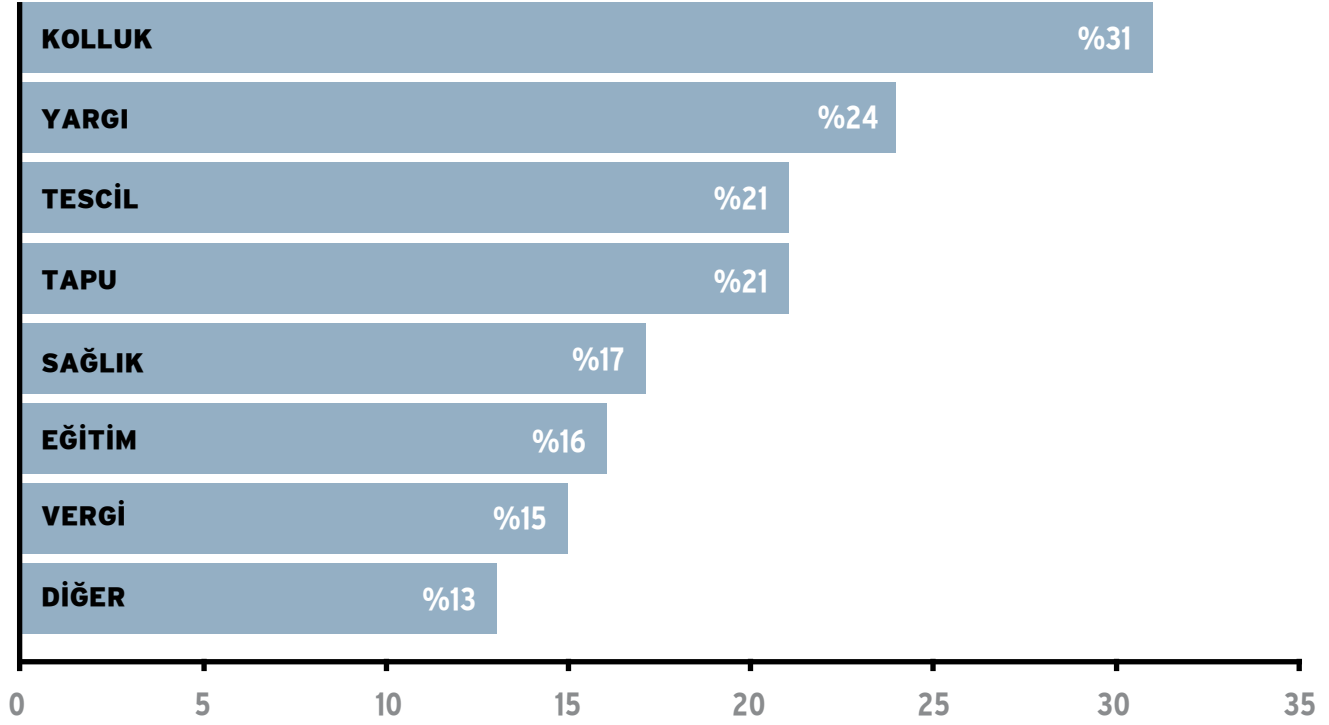
Araştırmaya katılanların yarısından fazlası hükümetlerinin karar alma süreçlerinin halk değil, etkileyici ve/veya belirleyici kuvvetteki gruplar tarafından yönetildiğine inanıyor

Uluslararası Şeffaflık Örgütü ('UŞÖ') tarafından toplam 107 ülkeden 114 bin katılımcıyla gerçekleştirilen, bugüne kadar yolsuzluk üzerine hazırlanmış en kapsamlı araştırma sayılan 2013 yılı Küresel Yolsuzluk Barometresi ('Barometre') geçtiğimiz temmuz ayında yayımlandı.

Barometre'nin temel bulgularına göre (i) yolsuzluk yaygın, (ii) kolluk hizmetleri ve adli hizmetler gibi halkı korumakla görevlendirilmiş kamu kurumları en çok rüşvet verilen kurumlar, (iii) hükümetler yolsuzlukla

savaşmak için ellerinden gelenin en iyisini yapmamakta, (iv) demokrasinin en önemli ayaklarından siyasal partiler toplum tarafından en yozlaşmış kurum olarak algılanmakta, (v) kişisel bağlantılar kamu yönetiminde yolsuzluğu artırmakta ve (vi) kişiler mevcut durumu değiştirmeye hazır olduklarını ifade etmekte. Bu sonuçlardan daha da çarpıcısı katılımcıların yarısından fazlasının hükümetlerinin karar alma süreçlerinin halk tarafından değil, etkileyici ve/veya belirleyici kuvvete sahip gruplar tarafından yönetildiğine inandığını belirtmesi.

Barometre, yolsuzluğun, kamu hizmetlerini ele geçirmiş ve giderek yaygınlaşan ciddi bir problem olduğunu ortaya koydu. Bu doğrultuda, yolsuzluk sorununun ciddiyetinin 1-5 arası bir ölçekte değerlendirmeleri istenen katılımcıların verdikleri puanların ortalaması 4.1. Türklerin de dahil olduğu katılımcıların yüzde 53'ü, yolsuzluk seviyesinin son iki yıl içerisinde ya arttığını ya da oldukça arttığını düşünmekte. Siyasal partiler, 1-5 arası bir ölçekte 3.8 puanla en yozlaşmış

Transparency International, 'Global Corruption Barometer 2013' (2013), Figure 3, 11.

kurum olarak addediliyor. Kolluk hizmetleri 3.7 puanla siyasal partilerden sonra en yozlaşmış kurum olarak algılanmakta.

Katılımcıların dörtte birinden fazlası geçtiğimiz 12 ay içerisinde kolluk hizmeti, yargı hizmeti, tescil hizmeti, tapu hizmeti, tıbbi hizmet, eğitim hizmeti, vergi hizmeti ve kamu işletmelerinden hizmet alırken ('Kamu Hizmetleri') rüşvet verdiğini ifade ediyor.

Dünya çapındaki sonuçlar, katılımcıların yüzde 31'inin geçtiğimiz 12 ay içerisinde polise rüşvet verdiğini göstermekte. Söz konusu bulgu, 2010/2011 Barometre sonuçları ile uyumlu bir şekilde Kamu Hizmetleri'nden kolluk hizmetlerinin, yolsuzluğa en meyilli hizmet olduğunu işaret etmekte. Yolsuzluğa meyil konusunda kolluk hizmetlerini, katılımcıların yüzde 24'ü tarafından rüşvet ödenen yargı hizmetleri takip etmekte.

Barometre'nin bulguları uyarınca Türkiye'deki yolsuzluk eğilimleri dünyadaki eğilimlere çoğunlukla uyum göstermekte. Türkiye'deki katılımcıların yüzde 38'ine göre geçtiğimiz iki yıl içerisinde ülkede yolsuzluk seviyesi oldukça arttı. Yalnızca yüzde 10'u yolsuzluk seviyelerinin önemli oranda azaldığını düşünmekte. Yüzde 68'i kamu sektöründe yolsuzluğun ciddi veya

Türklerin de dahil olduğu katılımcıların yüzde 53'ü, yolsuzluk seviyesinin son iki yıl içerisinde ya arttığını ya da oldukça arttığını düşünmekte. Yolsuzluk algısında siyasal partiler 1'nci sırada

oldukça ciddi bir sorun olduğuna inanmakta. Yüzde 49'una göre hükümet tamamen veya büyük oranda yalnızca kendi menfaatleri doğrultusunda hareket eden gruplar tarafından yönetilmekte. Son olarak yüzde 38'lik kesim hükümetin yolsuzlukla mücadelede oldukça etkisiz veya etkisiz olduğunu düşünürken, hükümetin yolsuzlukla mücadelesinin oldukça etkili veya etkili olduğunu düşünenlerin oranı yüzde 41.

Sonuçlara göre yozlaşmış olduğu veya aşırı derecede yozlaşmış olduğu düşünülen kurumların ilk üçü (i) yüzde 66 oranıyla siyasal partiler, (ii) yüzde 56 oranıyla basın ve (iii) yüzde 55 oranıyla parlamento. Katılımcıların dörtte birinden fazlası geçtiğimiz 12 ay içerisinde ya kendileri tarafından ya da aynı evde yaşadıkları bir kişi tarafından eğitim hizmeti alınması sırasında rüşvet

verildiğini belirtti. Aynı süre içerisinde söz konusu oran kolluk hizmetleri için yüzde 23'e ve tapu hizmetleri için yüzde 22'ye düşmekte.

Barometre, her ne kadar rüşveti en göze çarpan yolsuzluk türü olarak tanımlasa da diğer yolsuzluk türlerinin de rüşvet kadar zarar verici olabileceğini belirtmekte. Diğer yolsuzluk türleri arasında, kamu hizmetlerinin taraflı bir şekilde paylaşılmasına yol açan 'kişisel irtibatların kullanılması ve nüfuzu kötüye kullanma' bulunmaktadır. Barometre bulgularına göre katılımcıların yüzde 64'ü kamu çalışanlarıyla kişisel irtibatlarının olması durumunda kamu hizmeti alımlarının kolaylaşacağına inanmakta. Nüfuzun kötüye kullanılmasına ilişkin olarak ise dünya çapındaki katılımcıların yüzde 54'ü hükümetlerinin halk tarafından değil, etkileyici ve/veya belirleyici kuvvete sahip gruplar tarafından yönetildiğine inanmakta. Bu oran Türkiye'nin de arasında olduğu OECD içinde, Norveç gibi ülkelerde yüzde 5'e kadar inmek ve Yunanistan gibi ekonomik kriz mağduru ülkelerde yüzde 83'e yükselmek suretiyle, farklılık göstermekte. Türkiye yüzde 49'la, Çek Cumhuriyeti (yüzde 49), Avustralya (yüzde 52) ve Portekiz'e (yüzde 53) daha yakın bir oranda seyretmekte.

Rüşvet en göze çarpan yolsuzluk türü. Diğer, kamu hizmetlerinin taraflı bir şekilde paylaşılmasına yol açan 'kişisel irtibatların kullanılması ve nüfuzu kötüye kullanma'

Katılımcıların yolsuzlukla savaşılmaya hazır olduklarına dair beyanları Barometre'nin önemli bulgularından. Türkiye'de, katılımcıların yüzde 68'i sıradan insanların yolsuzlukla savaşta farklılık yaratabileceğine inanmakta veya oldukça inanmakta. Söz konusu oranların yüksekliğine rağmen, bu konuda oluşmuş bir mutabakat eyleme dönüşmeden fazla bir anlam ifade etmemekte. Barometre bu doğrultuda katılımcıların yolsuzlukla mücadele amacıyla harekete geçme türlerini de incelemekte. Dünya çapında katılımcıların yüzde 72'si yolsuzlukla mücadele etmek amacıyla dilekçe imzalayabileceklerini belirtiyor. Katılımcılar sırayla, "sosyal medya aracılığıyla yolsuzluğa ilişkin haberleri yayacaklarını", "barışçıl protestolara katılacaklarını",

"alacağı şeyi yolsuzluğa karışmayan bir şirketten almak için daha fazla para ödeyeceklerini" ve "yolsuzlukla mücadele eden kuruluşlara katılacaklarını" belirtiyor. Barometre uyarınca Türkiye'de en yüksek sayıda katılımcının gerçekleştireceği faaliyet "alacağı şeyi yolsuzluğa karışmayan bir şirketten satın almak için daha fazla para ödemek."

Barometre ayrıca, katılımcıların yolsuzlukla mücadeleye neden müdahil olmadıklarını da analiz etmekte. Söz konusu analize göre katılımcıların yolsuzlukla mücadeleye müdahil olmamalarının en önemli sebebi, uygun olmayan durumları bildirmeleri halinde misillemeye uğrayacaklarından korkmaları. En önemli ikinci sebep kişinin yolsuzlukla mücadeleye katılmasının hiçbir şeyi değiştirmeyeceği düşüncesi. Bu düşünce, katılımcıların yüzde 54'ünün hükümetlerinin yolsuzlukla mücadele için yeterli çabayı göstermedikleri inancında vücut bulmakta.

UŞÖ'nün tavsiyeleri

Bu sonuçlar, kişilerin yolsuzluğu ihbar etmeleri için yürürlüğe koyulması gereken mekanizmaların, özellikle de uygunsuzluğu bildirenlerin korunmasına ilişkin yasaların önemini vurgulamakta. UŞÖ daha fazla insanın yolsuzlukla mücadeleye katılımının sağlanması için söz konusu yasaların kişileri misillemelerden koruması ve kişilere takip prosedürleri sağlaması gerektiğini belirtmekte.

UŞÖ'nün Barometre'ye ilişkin raporu, mevcut duruma ilişkin bulgularının gelecekte düzeltilebilmesi amacıyla atılacak adımlara ilişkin tavsiyeler de içermekte. Bu tavsiyelerin ilki dürüstlük ve güvenin, kamu kurum ve hizmetlerinin temel prensipleri haline getirilmesi. Bu bağlamda UŞÖ, hükümetlere kendi süreçlerinde şeffaflığı teşvik etmelerini, bilgi edinme yasaları yürürlüğe koyup uygulamalarını, çalışanları için davranış kuralları yayımlamalarını, Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi'nin 9'uncu maddesi ve OECD Kamu İhalelerinde Dürüstlüğü Artırılmasına İlişkin Prensipler isimli doküman uyarınca ihale ve kamu finans yönetimi standartları uygulamalarını, kamuyu denetleyecek sorumluluk ve gözlem mekanizmaları yürürlüğe koymalarını; halklara ise mümkün olduğu her durumda rüşvet ödemeyi reddetmesini tavsiye etmekte.

Bunların yanında UŞÖ kanun koyucu ve kanun uygulayıcıların hukukun üstünlüğünü yeniden

sağlayabilmesi için yolsuzluktan arındırılması gerektiğini belirtmekte. Bu doğrultuda, kolluk hizmetleri için yolsuzluğun sebeplerinin detaylı analizinden sonra bu sebeplerle mücadele amaçlı reformlar gerçekleştirilmeli, yargının bağımsız ve tarafsız olması sağlanmalı ve hükümetler etkileyici ve/veya belirleyici kuvvete sahip grupların menfaatleriyle halkın menfaatlerini dengelemeli.

UŞÖ yolsuzluk yapanların sorumlu tutulması başlığı altında hükümetlerin yolsuzluğa yol açanların cezalandırılmamasının önüne geçebilmesi için şu önlemlerin alınması gerektiğini belirtiyor: Yolsuzluğun etkin bir şekilde tespit edilmesi, soruşturulması, kovuşturulması ve önlenmesi; seçilmiş kamu görevlilerinin yolsuzluktan sorumlu tutulmaları halinde dokunulmazlıklarını kullanmamaları; kişilerin ise yaşadıkları veya gözlemledikleri yolsuzluk vakalarına dikkat çekebilmek amacıyla var olan raporlama mekanizmalarını kullanması ve seslerini yükseltmek, oy kullanmak ve etik çalıştığına inandıkları kurumlardan mal almak suretiyle yolsuzluğa yol açanları cezalandırması.

Araştırma sonuçları kişilerin yolsuzluğu ihbar etmeleri için gerekli mekanizmaların, özellikle de uygunsuzluğu bildirenlerin korunmasına ilişkin yasaların önemini ortaya koyuyor

UŞÖ raporunda demokratik süreçlerin temizlenmesi başlığı altında siyasal partilerdeki yolsuzluk oranlarına da değinilmekte. Hükümetlere siyasal partilerin ve bağıışçıların bağıış miktarlarını ifşa etmesini, parlamento üyelerinin yolsuzluk ve menfaat çatışması gibi durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini açıklayan kapsamlı davranış kuralları yayımlanmasını ve lobicilerin zorunlu bir sicile kaydolmasını öngören yasalar çıkarmasını tavsiye etmekte.

İnsanlara yolsuzluğa karşı mücadelede araç ve koruma sağlanması başlığı altında ise UŞÖ, sıradan insanların yolsuzlukla savaşa katılımının sağlanması için uygunsuzluğu bildirenlerin korunmasına ilişkin yasaların, sivil toplum kuruluşlarının yolsuzlukla mücadeleyi gözleyen etkin bekçiler haline gelebilmesi için gerekli

süreçlerin ve insanların yolsuzluğu raporlayabilmeleri ve tazmin edilmeleri için gerekli mekanizmaların yürürlüğe konmasının önemine dikkat çekmekte.

Barometre'nin sıradan insanların yolsuzlukla savaşa katılma isteğine ilişkin bulgusu ancak "insanlara yolsuzluğa karşı savaşın araçlarının ve koruma sağlanmasıyla" etkin bir önleme ve denetim mekanizmasına dönüşebilecek.

